

POKRET POLET



#EY
3A TEBE



SOCIJALNA ZAŠTITA

**Put ka ravnopravnosti - Savet za
osobe sa invaliditetom kao ključni
korak ka ostvarivanju ravnopravnosti
osoba sa invaliditetom u gradu**



**Put ka ravnopravnosti - Savet za
osobe sa invaliditetom kao
ključni korak ka ostvarivanju
ravnopravnosti osoba sa
invaliditetom u gradu Somboru**

Autor: Marko Bojović

Organizacija: Ahondroplazija Srbija

Mentorka: Milica Stranjaković

Rezime

U gradu Somboru, 8.2% ljudi se izjašnjavaju kao osobe sa invaliditetom. Osobe sa invaliditetom su marginalizovana i ranjiva grupa građana. Mnogi međunarodni i domaći zakoni i strategije govore o neophodnosti država i lokalnih samouprava da rade na poboljšanju položaja osoba sa invaliditetom. Iako lokalna vlast u svojim politikama teži ka prepoznavanju ove grupe građana, njihov položaj je i dalje na ne tako zavidnom nivou. Iako su osobe sa invaliditetom prepoznate u materijalnim uslugama koje pruža Grad Sombor, još uvek je inkluzija osoba sa invaliditetom neostvorena. U javnom, političkom i društvenom životu, osobe sa invaliditetom su na marginama.

Postojanje udruženja osoba sa invaliditetom je važno, no njihovo uključivanje u celokupan život zajednice, u ekonomskom, kulturnom i političkom smislu, je neophodno. Prema istraživanjima organizacije Ahondroplazija Srbija, mišljenje građana i građanki Sombora koji se izjašnjavaju kao osobe sa invaliditetom je da bi Savet za osobe sa invaliditetom bio jedan od mehanizama uključivanja osoba sa invaliditetom u društvo. Savet za osobe sa invaliditetom bi predstavljao i prostor da se uključe, ali i da učestvuju i daju svoj doprinos u kreiranju i praćenju javnih politika. Uključivanjem perspektive osoba sa invaliditetom, Grad Sombor bi bio uspešniji u zadovoljavanju potreba svojih građana i građanki.

Postojanje Saveta za osobe sa invaliditetom ne bi predstavljalo rešenje svih problema sa kojima se građani i građanke osobe sa invaliditetom suočavaju. Međutim, to bi svakako bio veliki korak ka unapređenju i poboljšanju odnosa prema osobama sa invaliditetom.

Uvod

Osobe sa invaliditetom (u daljem tekstu OSI) se suočavaju sa preprekama [1] u svakodnevnom životu. Posebne prepreke jesu prepreke u ravnopravnom učestvovanju u društvenim i političkim procesima. U pravnom definisanju, pre svega u Ustavu Republike Srbije [2] kao i drugim zakonskim okvirima i preporukama poput Zakona o zabrani diskriminacije [3], Strategije za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom za period od 2020. do 2024. godine [4], kao i Zakona o socijalnoj zaštiti [5], postoje odredbe koje direktno naglašavaju važnost participacije i inkluzije OSI u procesima odlučivanja na svim nivoima, uz zabranu diskriminacije i negativnog tretmana OSI u procesu uključivanja u zajednicu.

U gradu Somboru, iako participiraju u organizacijama civilnog društva koje deluju kao udruženja, OSI nemaju stalno radno telo koje bi se bavilo upravo pitanjima koja se tiču osoba sa invaliditetom, kao mehanizam u samim strukturama gradske vlasti. Prisustvo stalnog radnog tela pri gradskoj upravi grada Sombora, kao savetodavnog tela, po ugledu na ovaj mehanizam u drugim gradovima kao što su Novi Sad [6], Kragujevac [7], Vrnjačka Banja [8], ali i gradskoj opštini Vračar [9], bi učinilo da osobe sa invaliditetom aktivno participiraju i daju svoja mišljenja prilikom donošenja odluka ili strategija koje mogu uticati povoljno na kvalitet života. Same OSI najbolje mogu da podele svoja iskustva i ukažu na probleme sa kojima se suočavaju u svakodnevnom funkcionisanju, sa ciljem da unaprede politike gradskih vlasti kako bi dovele do većeg blagostanja svih građana/ki [9] podjednako. Uz pojedince iz udruženja OSI, Savet za OSI bi mogao biti sastavljen i od građana/ki koji imaju relevantna znanja i iskustva vezana za probleme OSI, neposredno iskustvo življenja sa OSI ili se staraju o članovima svoje porodice.

U samoj Strategiji za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom se navodi da je neophodno unaprediti uključivanje osoba sa invaliditetom u zajednicu, konkretno u opštem cilju 1 kao i u posebnim ciljevima 1.1 i 1.2 [4]. U Strategiji se kao preporuka navodi veća uključenost OSI preko svojih predstavnika iz organizacija, kako bi se stvorilo aktivno, efikasno i informisano učesće u procesu donošenja odluka koje utiču na njihov život i prava, pristupom poštovanja ljudskih prava u procesima javnog odlučivanja, što bi obezbedilo dobro upravljanje i društvenu odgovornost [4]. Takođe, u Strategiji za unapređenje položaja OSI se naglašava da uključivanje OSI ima i za cilj praćenje donošenja odluka u skladu sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom [10] [13] koju je Republika Srbija ratifikovala 2009. godine.¹

Cilj ovog rada jeste ukazivanje na potrebu za stvaranjem inkluzivnog društva koje će ceniti i uvažavati svoje članove. Taj korak bi se mogao realizovati formiranjem Saveta za osobe sa invaliditetom koje bi, kao stalno radno telo pri gradskom veću, odnosno kao savetodavno telo, davalo mišljenja, učestvovalo pri usklađivanju sa nacionalnim strategijama, analiziralo strategije, akcione planove i odluke sa ciljem da se OSI obuhvate i shvate njihove potrebe, a sve u cilju povećanja nivoa participacije i socijalne inkluzije. Kroz direktnu saradnju između OSI i lokalnih

¹ Cilj ove Konvencije je da se unapredi, zaštiti i osigura puno i jednako uživanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda svim OSI i unapredi poštovanje njihovog urođenog dostojanstva, uključujući i one osobe koje imaju dugoročna fizička, mentalna, intelektualna ili čulna oštećenja. [10]

vlasti, omogućila bi se i konkretna rešenja koja bi unapredila kvalitet života zajednice OSI, ujedno gradeći temelje za održivu i inkluzivnu budućnost grada Sombora.

U radu su korišćeni podaci iz istraživanja, strategija, kao i istraživanja OCD Ahondroplazije [11] koje se sastoji od anketnih podataka, fokus grupa, ali i drugih relevantnih istraživanja. Dat je poseban osvrt na fizičku pristupačnost objekata od javnog značaja.

Opis problema i kontekst

OSI se smatraju jednom od najisključenijih društvenih grupa. Pod terminom OSI podrazumeva se svaka osoba sa urođenom ili stečenom fizičkom, senzornom, intelektualnom ili emocionalnom onesposobljenošću koje, usled društvenih ili drugih prepreka, imaju ograničenja pri uključivanju u društvo na isti način kao osobe koje nemaju invaliditet [14]. Upravo ove prepreke čine da osobe sa invaliditetom, kojima je neophodna podrška cele zajednice za obezbeđivanje prava koja su garantovana međunarodnim konvencijama i domaćim zakonima, budu marginalizovane u društvu.

Diskriminacija i stigmatizacija u društvu predstavljaju neke od najvećih prepreka inkluziji OSI [15]. Često se OSI svrstavaju u grupu koja nema kapacitete da doprinese razvoju socijalne politike i planiranja. Posebno zabrinjava činjenica da se više godina odlaže izmena Porodičnog zakona i usklađivanje njegovih odredbi sa članom 12. Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom [9]. Porodični zakon sadrži anahrone odredbe koje uređuju pitanje lišavanja poslovne sposobnosti, čime se jedan broj osoba sa invaliditetom lišava mnogih prava [9]. Diskriminacija se može manifestovati na različite načine, počev od fizičkih prepreka u okolini, što OSI ograničava u fizičkoj inkluziji, pa do omalovažavanja i društvenih stigma koje se vezuju za invaliditet. Često se OSI posmatraju kroz invaliditet [15] [16]. OSI su zasebne osobe, spektar njihovih mogućnosti je različit od osobe do osobe. Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom propisuje u članu 1. da su OSI oni koji imaju određena fizička, metalna, senzorna ili intelektualna oštećenja koja u interakciji sa različitim preprekama mogu ometati njihovo puno i efektivno učešće u društvu [13]. Ovakav opis invaliditeta pomera fokus sa oštećenja pojedinaca na ekološke i društvene barijere koje ometaju njihovo učešće u društvu.

OSI imaju ograničen pristup resursima i uslugama dostupnim u zajednici [9]. Razlozi za to mogu biti različiti: resursi i usluge su nedovoljno dostupni ili fizički nepristupačni, a takođe i finansijski aspekt igra važnu ulogu u obezbeđivanju odgovarajućih usluga [9]. OSI su u manjoj mogućnosti da aktivno učestvuju u društvu jer nemaju dovoljnu ili odgovarajuću podršku ili okruženje nije

dovoljno prilagođeno njihovim potrebama, ili je nedovoljno senzibilisano. Kako bi se svi ovi problemi prevazišli, kako bi se povećala uključenost OSI, i kako bi se stigma invaliditeta i posmatranje OSI kao osobe koje nisu sposobne da učestvuju i doprinose društvu, međunarodna zajednici je neophodna kao i saradnja sa nacionalnim nivoom. Saradnja u lokalnoj upravi je ključna kako bi se implementirale nacionalne politike. Naime, kako bi Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, Strategija o unapređenju položaja OSI u periodu od 2020. i 2024. godine [4], kao i Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom [14] bili delotvorni, potrebna je veća uključenost lokalne vlasti i veća saradnja sa civilnim društvom. Integracija perspektive OSI u lokalne javne politike, kao što su lokalni akcioni planovi, ali i uspostavljanje mehanizama kao što je Savet za OSI, su neki od mogućih pravaca ka punoj ravnopravnosti svih građana i građanki grada Sombora. Iako u gradu Somboru postoji zainteresovanost i finansijska podrška za OSI [11], ne postoji direktna i formalna saradnja udruženja OSI i gradske vlasti. Na primeru iz Kragujevca [17] u kome postoji stalno radno telo OSI koje saraduje direktno sa gradskom vlašću, zaključuje se da je moguće unapređenje saradnje u cilju većeg uključivanja OSI u društvene tokove. Uključivanje OSI ima implikacije i uticaj na čitavo društvo, tako što uključujem OSI i uvažavanjem njihove perspektive, ali i samim tim osnaživanjem ove zajednice, doprinosi celokupnom razvoju društva je veće i sveobuhvatnije. Za veći nivo uključivanja OSI od izuzetnog značaja je i obezbeđenje fizičke pristupačnosti objektima od javnog značaja.

Pozadina problema

Osobe sa invaliditetom u gradu Somboru, kao i u širem društvu, su jedna od marginalizovanih grupa [1]. Prema popisu stanovništva iz 2022. godine, na teritoriji Grada Sombora živi 5.712 osoba koje su se izjasnile kao OSI. Na osnovu ukupnog broja stanovnika ovog grada, procenat OSI je oko 8.2% [28]. Iako grad Sombor ima dugu praksu izdvajanja sredstava namenjenih za poboljšanje položaja osoba sa invaliditetom, njihovo uključivanje u društveno-politički i socijalni život zajednice i dalje je na ne tako zavidnom nivou. Odluke koje se tiču namene i budžetiranja se donose bez učešća OSI i organizacija koje zastupaju njihova prava.

Istraživanje koje je sprovedla OCD Ahondroplazija potvrđuje date tvrdnje. Naime, OSI iz grada Sombora navode da postoje izdvajanja koja često nisu dovoljna da unaprede položaj OSI, no u poređenju sa drugim opštinama nisu zanemarljiva. Ispitanici navode da se odnos lokalne vlasti prema OSI menja na bolje, kao i da su gradske institucije do sada bile otvorene da saslušaju

potrebe OSI. Takođe, ispitanici navode da je neophodno uključivanje OSI u strukture gradske vlasti i u proces donošenja odluka. Navode i slažu se da bi Savet za OSI kao savetodavno stalno radno telo bilo moguće rešenje koje bi dovelo do aktivnijeg uključivanja OSI u zajednicu. Ispitanici navode da se trenutno, a tako je bilo i u ranijem periodu, odluke koje se tiču OSI donose bez konsultovanja OSI ili predstavnika njihovih udruženja [11].

Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom [10] [13], kao i Strategija za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom za period od 2020. do 2024. godine [4] imaju za cilj promociju i preporuke koje se tiču ravnopravnog uključivanja OSI u sve aspekte života, među kojima spadaju i uključivanje u politički i društveni život. Cilj je, pre svega, uključivanje u procese donošenja odluka koje se tiču OSI kao i celokupne zajednice, u kojima bi OSI doprinele svojom perspektivom i znanjima koje poseduju kao i iskustvima koja mogu biti od velike važnosti za razvoj inkluzivne zajednice. Sama Strategija i Konvencija predviđaju uključivanje OSI kao jedan od ciljeva za unapređenje i ravnopravan položaj OSI.

Sadašnji status problema

Zakon o socijalnoj zaštiti govori o pravu korisnika da učestvuje u proceni stanja i potreba (član 35, Pravo na učešće u donošenju odluka). Ovaj član naglašava učestvovanje korisnika u procesima socijalne zaštite, neophodnost pružanja informacija i obaveštenja korisniku, kao i pravo na donošenje odluka po principu pune informisanosti (član 34, Pravo na informacije)

[19]. Prema ovom zakonu, a i Pravilniku o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite, definisane su usluge podrške za samostalni život korisnika, kao na primer usluge smeštaja, čiji je cilj poboljšanje kvaliteta života OSI; odnosno, prepoznata je i uvažena potreba za njihovim uključivanjem u društvenu zajednicu i mogućnost da u njoj slobodno participiraju [19] [5].

Zakon o zabrani diskriminacije, prema kome je u članu 2. definisana diskriminacija kao svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje, na otvoreni ili prikriveni način prema pojedincima ili grupama lica na osnovu ličnih svojstava (od kojih je jedno i invaliditet) [3]. Zakon o zabrani diskriminacije u članu 26, Diskriminacija osoba sa invaliditetom, definiše diskriminaciju kao postupanje protivno načelu poštovanja jednakih ljudskih prava i

sloboda osoba sa invaliditetom u političkom, ekonomskom, kulturnom i drugim aspektima javnog, profesionalnog, privatnog i porodičnog života [3].

Strategija za unapređenje položaja OSI za period od 2020. do 2024. godine je strategija koja je definisala stanje, probleme, kao i načine prevazilaženja problema, odnosno poboljšanja sveukupnog društvenog i ekonomskog položaja OSI, dostizanja ravnopravnog učešća u društvu, otklanjanja prepreka u oblastima pristupačnosti, participacije i drugih aspekata koji bi doveli do izjednačavanja njihovih mogućnosti i ostvarivanju inkluzivnosti [4]. Stopa neaktivnosti OSI u 2007. godini je iznosila 69.0%, a stopa zaposlenosti i nezaposlenosti 26-9% i 13.3% tim redosledom. Iz ovih podataka je jasno da je ekonomsko osnaživanje OSI još uvek, i pored raznih mera, daleko od punopravnog [24]. Poseban cilj 1.1 Strategije govori o poboljšanju inkluzije OSI kroz meru uključivanja OSI u javni život zajednice [4] [17]. Poseban cilj 1.3 predstavlja sistemsko uvođenje perspektive OSI u donošenje, sprovođenje i praćenje javnih politika [4] [17]. Ispunjenje ovih ciljeva prisutno je u tek nekoliko opština [4] [17]. Samostalan život OSI i uključivanje u zajednicu, kao i podrška i pomoć OSI u vođenju samostalnog, kao i života u zajednici, je i dalje veliki problem; potrebna su veća ulaganja i bolje planirane aktivnosti koje bi mogućnosti OSI poboljšale i unapredile [4]. U Strategiji se navodi važnost uključivanja OSI preko njihovih predstavničkih organizacija u obezbeđivanju dobrog upravljanja i ostvarivanja društvene odgovornosti; drugim rečima, javno odlučivanje je efektivno ukoliko ima perspektivu OSI [4] [17]. Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom priznaje učešće i kao opštu obavezu i kao međusektorsko pitanje tako što propisuje obavezu država potpisnica da blisko konsultuju i aktivno uključuju osobe sa invaliditetom (član 4. stav 3.), te učešće osoba sa invaliditetom u procesu praćenja (član 33. stav 3.) kao deo šireg koncepta učešća u javnom životu [13] [11] [10]. Kako bi se ispunio član 19. Konvencije, države potpisnice moraju preduzeti različite aktivnosti koje bi obezbedile uslove i mogućnost da OSI samostalno, ili uz podršku, dostojanstveno učestvuju u životu zajednice. Kao uslov učešća OSI u zajednici, neophodno je transformisanje usluga podrške kao i sprovođenje strategije deinstitutionalizacije [13] [18] [20]. Sa tim u vezi, Strategija deinstitutionalizacije i razvoja usluga i socijalne zaštite u zajednici za period od 2022-2026. godine navodi da je deinstitutionalizacija i razvoj usluga u samoj zajednici preduslov za ukidanje svih oblika izolacije, segregacije ili institucionalizacije OSI [18]. Iako se teži ispunjenju ciljeva datih u Konvenciji, značajniji rezultati u vezi sa članom 19. nisu postignuti, što takođe potvrđuje istraživanje OCD Ahondroplazija Srbija [11].

Dakle, može se zaključiti da strateški i zakonodavni okvir daje široke mogućnosti za potpuno uključivanje OSI u sve tokove, stoga je potrebno stalno zastupanje da bi se i u praksi to ostvarilo.

Uporedna praksa iz zemalja EU ili regiona

U izveštaju Evropske komisije o Srbiji 2023. godine, u polju nediskriminacije navodi se da je u polju ekonomske diskriminacije i diskriminacije prilikom zapošljavanja dobijeno najviše pritužbi koje su upućivane kao prijave Povereniku za zaštitu ravnopravnosti [27]. U polju socijalne inkluzije i zaštite građana za 2022. godinu, primećeni su značajni rizici od siromaštva, diskriminacije i socijalne isključenosti posebno višestruko marginalizovanih pojedinaca i pojedinaca koji su u visokom riziku [27]. Takođe se u izveštaju Evropske komisije navodi da je usluge socijalne zaštite neophodno i dalje razvijati, i raditi monitoring i evaluaciju istih kako bi se osnažile i poboljšale [27]. Komisija navodi da zakon o Socijalnoj zaštiti i dalje nije dovoljno implementiran u praksi, odnosno da je implementacija u datom trenutku bila nedovoljno usklađena sa samim zakonom [27]. Primena Konvencije je naglašena i u kandidaturi Srbije za Evropsku Uniju. Republika Srbija, kao zemlja kandidatkinja za pristup u Evropsku uniju, unapredila je svoje mehanizme i obavezala se na obezbeđivanje uslova koji bi poboljšali društveno blagostanje. Konkretno, Akcioni plan za poglavlje 23 (Osnovna prava) govori o važnosti da država Srbija prati preporuke, sprovodi akcione planove i, u skladu sa indikatorima, odnosno izveštajima domaćih, evropskih i međunarodnih tela, koordinira i prati rezultate [23]. Poseban deo koji je od velike važnosti za OSI nalazi se u odeljku Osnovna prava 3.4, Načelo nediskriminacije i položaja osetljivih (ranjivih) društvenih grupa, a pod merilom 3.4.3 navodi se da Srbija unapređuje položaj OSI, između ostalog kroz punu primenu Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom, i pažljivo prati svoje rezultate [13] [23].

Evropska komisija je pokrenula proces Program reforme politike zapošljavanja i socijalne politike kako bi zemlje u procesu pristupanja imale prioritete i mere praćenja ostvarenih prioriteta [26]. Oblast 3.3, Socijalno uključivanje i socijalna zaštita ovog programa, pod Ciljem 2: Aktivna inkluzija, govori o neophodnosti pristupačnosti javnih objekata, kao i neophodnosti inkluzije svih građana i građanki [26]. Pod Ciljem 3 se deinstitutionalizacija, saradnja i participacija građana navodi kao cilj kojim bi se poboljšali kapaciteti OSI i unapredio njihov položaj u zajednici [26].

Posledice nerešavanja problema

Uvođenje Saveta za OSI pri Gradskom veću u gradu Somboru OSI bi doprinelo tome da OSI ne budu nedovoljno vidljive u procesu uključivanja i participacije u procesima donošenja odluka, doprinoseći ostvarivanju svojih prava. Iako OSI imaju volju i želju za davanjem mišljenja i preporuka koje bi uticale na položaj samih OSI, ali i celokupnog građanstva, njihova želja i pravo na to za sada nisu ispunjeni [11] [12]. Poštovanje preporuka međunarodne zajednice i dokumenata, pre svega Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, kao i domaćih zakona i strategija, je od izuzetne važnosti i na lokalnom nivou. Stav zajednice OCD je da, ukoliko se Savet za OSI ne formira, ova ranjiva grupa neće imati priliku da bude u potpunosti uključena u inkluzivnu zajednicu, niti će biti u mogućnosti da budu deo i stvaraju zajedno sa celokupnom zajednicom i lokalnim vlastima inkluzivnu kulturu i društvo koje ne diskriminiše svoje građane i koje ima pozitivne politike unapređenja položaja svih ugroženih i grupa u riziku, a pogotovo OSI, koje čine 8.2% stanovništva Sombora [11]. Kreatori politika, odnosno, u ovom slučaju, gradska vlast, bi uspostavljanjem Saveta za osobe sa invaliditetom pokazala svoju otvorenost i spremnost da radi na promociji inkluzivnog društva po meri svih građana, koje poštuje različitosti i teži nediskriminatornoj i naprednoj zajednici kada je u pitanju položaj svih ugroženih grupa.

Predlog za rešavanje problema

Predlog koji se u ovom radu navodi bio bi delotvoran način da se OSI uključe u život zajednice i da doprinesu razvoju celokupne zajednice u kojoj žive. Uspostavljanje Saveta za OSI kao stalnog radnog savetodavnog tela bi pružilo priliku OSI da učestvuju, doprinose razvoju i pruže novi aspekt inkluzivnoj kulturi. Uz uspostavljanje Saveta za OSI, neophodna je i edukacija i promocija važnosti inkluzije OSI, kako među zaposlenima u javnom sektoru, tako i u celokupnom društvu. Javne kampanje podizanja svesti o značaju ravnopravnosti u društvu su ključni koraci ka ravnopravnom društvu. Mehanizam kao što je Savet za OSI koji bi bio formiran od samih OSI i predstavnika organizacija i udruženja koja se bave položajem OSI bi doprineo unapređenju položaja OSI u gradu Somboru. Takođe, važno je da u Savetu za OSI budu i predstavnici drugih institucija i drugi akteri koji imaju znanja i iskustva u oblasti socijalne politike.

Grad Sombor bi sa postojanjem ovog mehanizma bio svrstan među lokalne samouprave koje su posvećene poštovanju prava OSI, omogućujući ovoj ranjivoj grupi da utiče na politike koje

doprinosu unapređenju njihovog položaja. Samim uvođenjem mehanizma Saveta za OSI, Grad Sombor bi bio prepoznat kao lokalna samouprava koja uvažava ranjive grupe, poštuje njihova prava i donosi političke odluke po meri svih građana. Kako bi efekat bio još veći, Grad Sombor bi trebalo da uvažava mišljenja koja su upućena od strane udruženja i organizacija civilnog društva koja se bave pitanjima OSI. Uspostavljanje Saveta za OSI sa sobom bi nosilo uvođenje redovnog monitoringa i davanja povratnih informacija od samih OSI, što bi doprinelo efikasnosti javnih politika koje postoje ili se planiraju. Uključivanje OSI, inkluzivno društvo i ravnopravna zajednica su krajnji cilj; participacija građana i građanki u kreiranju politika dovodi do značajne promene, kako za same osobe koje učestvuju u njima, tako i za celokupnu ranjivu zajednicu.

Inkluzija OSI i uključivanje u društveno-politički, javni život zajednice kroz ovaj predlog bi obezbedila visoku uspešnost ka kreiranju ravnopravnog društva. Savet za OSI bi doprineo i usvajanju, razvoju i realizaciji javnih politika koje bi imale perspektivu OSI i koje bi uključivale veću širinu viđenja određenih problema ili prepreka koje postoje u društvu, a koje namerava određena javna politika da prevaziđe.

Preporuke

Konkretne preporuke koje bi za krajnji cilj imale inkluziju i poboljšanje položaja OSI u Somboru su sledeće:

- Formiranje Saveta za osobe sa invaliditetom pri Gradskom veću Grada Sombora. Savet za OSI bi imao savetodavnu funkciju i bio bi odgovoran za predlaganje i praćenje mera za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom i sličnih oblasti. Savet bi davao mišljenja i povratne informacije o odlukama i politikama koje su donete, sa ciljem da se one unaprede.
- Savet za OSI bi bio sastavljen od osoba sa invaliditetom, predstavnika lokalne samouprave, stručnjaka u oblasti socijalne politike, predstavnika udruženja i organizacija OSI, i drugih relevantnih aktera (Republički fond za zdravstveno osiguranje - filijala, Penzionersko i invalidsko osiguranje - filijala, Škola za osnovno i srednje obrazovanje „Vuk Karadžić“, Centar za socijalni rad, Centar za pružanje usluga socijalne zaštite, predstavnici ustanova kulture, Nacionalna služba za zapošljavanje, preduzetnici koji zapošljavaju OSI).

- Savet za OSI u sastavu treba imati zastupljene članove ženskog pola. Inkluzija žena sa invaliditetom je od velike važnosti, s obzirom na činjenicu da su žene i devojčice posebno ugrožena kategorija stanovništva.
- Napraviti mehanizme za redovno praćenje i evaluaciju primene zakona, strategija i politika koje se odnose na osobe sa invaliditetom. Ovo bi uključivalo prikupljanje povratnih informacija od OSI, analizu statističkih podataka i izradu godišnjih izveštaja.
- Organizovati redovne obuke za zaposlene u lokalnoj samoupravi, članove Saveta za OSI, kompanije i preduzetnike, kao i druge relevantne aktere o pravima osoba sa invaliditetom i načinima njihove inkluzije u društvo.
- Sprovoditi lokalne kampanje za podizanje svesti javnosti o važnosti inkluzije OSI u društvo, sa ciljem da se predrasude smanje, a samim tim i diskriminacija prema OSI.
- Prioritetan rad na uklanjanju fizičkih prepreka u javnim objektima, u saobraćajnoj i gradskoj infrastrukturi (parkovi, ulice, trotoari, šetališta), kao i osiguravanju pristupačnosti informacija i komunikacija (pristupačan web sajt svih gradskih institucija, korišćenje asistivnih tehnologija).
- Osigurati adekvatna budžetska sredstva za realizaciju planiranih aktivnosti i projekata koji se odnose na unapređenje položaja OSI.
- Podsticati saradnje između različitih sektora (obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita, zapošljavanje) kako bi se osigurala koordinacija u sprovođenju mera za unapređenje položaja OSI.
- Izmena i donošenje lokalnih strategija i pravilnika/odluka u skladu sa međunarodnom i nacionalnom regulativom, koja uređuje položaj osoba sa invaliditetom.
- Usvajanje lokalne Strategije za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom, Strategije socijalne zaštite sa uključivanjem Saveta za OSI.

Zaključak

Cilj analize i preporuka u ovom radu je uviđanje trenutnog stanja i položaja OSI u gradu Somboru. Položaj OSI u celoj zemlji, pa tako i u lokalnim zajednicama, nije, pored svih postojećih napora za unapređenje, dostigao zavidan nivo. U Strategiji za unapređenje položaja OSI za period od

2020. do 2024. godine se navodi da zakoni i politike država potpisnica Konvencije o pravima OSI i dalje pristupaju invaliditetu putem milosrdnog, medicinskog modela, uprkos nekompatibilnosti tih modela sa Konvencijom [4] [13]. Ovakav tretman stavlja OSI u pasivan, zavisni i stigmatizovan položaj, ne pružajući im prostor da se uključe i unaprede svoj položaj u društvu [4]. Nadalje u Strategiji za unapređenje položaja OSI za period od 2020. do 2024. se navodi da uporna upotreba ovih paradigmi onemogućava prepoznavanje OSI kao potpune subjekte prava i nosioce istih [4]. Napori država potpisnica za prevazilaženje barijera u stavovima prema invaliditetu nisu dovoljni, postoje trajni i ponižavajući stereotipi i stigmatizacija, kao i predrasude prema OSI kao teretu za društvo [4].

Cilj i svrha strategija, zakona i odluka koje se tiču OSI treba da vode ka nediskriminaciji, inkluziji i ravnopravnom učešću OSI u svom životu kao subjektima prava. Savet za OSI u gradu Somboru bi bio poželjan i veoma značajan korak ka inkluziji OSI. Osnivanjem Saveta za OSI postojao bi glas OSI u lokalnom društveno-političkom životu. OSI bi imali priliku da se uključe, prate, doprinose razvoju, daju mišljenja i preporuke lokalnim odlukama, politikama, strategijama. Nepostojanjem Saveta za OSI u narednom periodu bi se nastavilo sa postojanjem društvene margine u kojoj bi OSI bili van mogućnosti da aktivno participiraju u društvenom životu svoje zajednice, milosrdni princip odnošenja prema invaliditetu bi se nastavio, produbljujući pasivni položaj OSI i pored želje i motivacije za uključivanjem u Savet za OSI. Takođe, žene i devojčice sa invaliditetom se suočavaju sa mnogim preprekama u mnogim oblastima života [4]. Ove prepreke im stvaraju situacije višestrukih oblika diskriminacije. Rodna ravnopravnost i prava OSI su usko povezana i formiranjem Saveta za OSI sa uključivanjem žena sa invaliditetom bi ovoj višestruko marginalizovanoj grupi žena značajno unapredio položaj.

Uvođenje Saveta za OSI bi možda bio prvi korak ka ravnopravnosti OSI, ali značajan u tome što bi otvoreno vrata mnogim mehanizmima i politikama koji će značajno poboljšati položaj OSI u gradu Somboru. U putu ka ravnopravnosti neophodno je uključiti OSI.

Reference:

[1] Lazarević, S., et al. (2022). *Položaj osoba sa invaliditetom u Srbiji - nulti izveštaj*. Beograd: Inicijativa za prava osoba sa mentalnim invaliditetom MDRI-S.

<https://www.minljmpdd.gov.rs/doc/publikacije-ocd/Polozaj-osoba-sa-invaliditetom-u-Srbiji.p>

[2] Službeni glasnik Republike Srbije, *Ustav Republike Srbije*. Beograd: Službeni glasnik, 48/1994 i 11/1998, 1994.

[3] Službeni glasnik Republike Srbije, *Zakon o zabrani diskriminacije*. Beograd: Službeni glasnik, 22/2009 i 52/2021, 2009.

[4] Službeni glasnik Republike Srbije, *Strategija za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji za period od 2020. do 2024. godine*. Beograd: Službeni glasnik, 30/2018, 2018.

[5] Službeni glasnik Republike Srbije, *Zakon o socijalnoj zaštiti*. Beograd: Službeni glasnik, 24/2011 i 117/2022, 2011.

[6] Zvanični sajt Saveta za osobe sa invaliditetom grada Novog Sada. *Savet za osobe sa invaliditetom*.

<https://skupstina.novisad.rs/savet-za-osobe-sa-posebnim-potrebama/> (poslednji put pristupljeno 28.05.2025.)

[7] Zvanični sajt opštine Vrnjačke Banje. *Stručno savetodavno radno telo za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom*.

<https://www.vrnjackabanja.gov.rs/osobe-sa-invaliditetom/savet-za-osi> (poslednji put pristupljeno 28.05.2025.)

[8] Službeni list grada Kragujevca, *Rešenje o obrazovanju Saveta za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom na teritoriji grada Kragujevca*. Kragujevac: Službeni list, 31/2016, 33/2017, 6/2019 i 7/2020, 2016.

[9] Lazarević, S., et al. (2022). *Položaj osoba sa invaliditetom u Srbiji - nulti izveštaj*. Beograd: Inicijativa za prava osoba sa mentalnim invaliditetom MDRI-S.

<https://www.minljmpdd.gov.rs/doc/publikacije-ocd/Polozaj-osoba-sa-invaliditetom-u-Srbiji.p>

[10] Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori, *Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom* i *Zakon o potvrđivanju Opcionog protokola uz Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom*. Beograd: Službeni glasnik, 42/2009, 2009.

[11] Istraživanje OCD Ahondroplazije.

[12] Iz istraživanja OCD Ahondroplazije.

[13] United Nations (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities> (poslednji put pristupljeno 28.05.2025.)

[14] Službeni glasnik Republike Srbije, *Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom*. Beograd: Službeni glasnik, 33/2006 i 13/2016, 2006.

[15] Dovidio, J. F., et al. (2011). Implicit attitudes and discrimination against people with physical disabilities. In Wiener, R. L. and Willborn, S. L. (eds.). *Disability and aging discrimination: Perspectives in law and psychology*. New York: Springer (pp. 157–183).

https://doi.org/10.1007/978-1-4419-6293-5_9

[16] Rohwerder B. (2018). *Disability Stigma in Developing Countries*. Institute of Development Studies.

https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5b18fe3240f0b634aec30791/Disability_stigma_in_developing_countries.pdf (poslednji put pristupljeno 28.05.2025.)

[17] Pavlović, B. (2022). Vodič za praćenje primene na lokalnom nivou Strategije za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji za period od 2020. do 2024. godine. Beograd: Centar za samostalni život osoba sa invaliditetom.

[18] Službeni glasnik Republike Srbije, *Strategija deinstitucionalizacije i razvoja usluga socijalne zaštite u zajednici za period 2022-2026. godine*. Beograd: Službeni glasnik, 30/2018, 2018.

[19] Službeni glasnik Republike Srbije, *Pravilnik o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite*. Beograd: Službeni glasnik, 42/2013, 89/2018 i 73/2019, 2013.

[20] Nacionalna organizacija osoba sa invaliditetom Srbije (2017). *Opšti komentar br. 5 Komiteta za prava osoba sa invaliditetom: Član 19: Samostalni život i uključivanje u zajednicu*. Beograd: Nacionalna organizacija osoba sa invaliditetom Srbije.

- [21] Službeni glasnik Republike Srbije, *Porodični zakon*. Beograd: Službeni glasnik, 18/2005, 72/2011 i 6/2015, 2005.
- [22] Službeni glasnik Savezne Republike Srbije, *Zakon o vanparničnom postupku*. Beograd: Službeni glasnik SRS, 25/82 i 48/88 i Službeni glasnik RS, br. 46/95, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015, 106/2015 i 14/2022.
- [23] Republika Srbija (2020). *Akcioni plan za Poglavlje 23, pravosuđe i osnovna prava*. Republika Srbija, pregovaračka grupa za poglavlje 23.
- [24] Republički zavod za statistiku (2007). Anketa o životnom standardu.
- [25] Službeni glasnik Republike Srbije, *Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom*. Beograd: Službeni glasnik, 36/2009, 32/2013 i 14/2022, 2009.
- [26] Vlada Republike Srbije (2016). *Program reformi politike zapošljavanja i socijalne politike u procesu pristupanja Evropskoj uniji*.
- [27] European Commission (2023). *Serbia 2023 Report*. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_695_Serbia.pdf (poslednji put pristupljeno 28.05.2025.)
- [28] Republički zavod za statistiku (2022). *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova*.